

УДК 7.72.01:72.03:721

АРХІТЕКТУРНИЙ ДИЗАЙН ЧЕСЬКОГО ПОСТМОДЕРНІЗМУ: СТАНОВЛЕННЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ФОРМОТВОРЧИХ ПОШУКІВ

ПРОКОПЧУК Інна, КАНТАРОВСЬКИЙ Юрій
Національний лісотехнічний університет України, Львів, Україна
Inna.prokopchuk@ukr.net, y.kantarovsky@nltu.edu.ua

Одна з особливостей доби постмодернізму, а, точніше – загальнокультурної ситуації постмодернізму, – особлива зацікавленість просторовими метафорами. Попри зовнішню парадоксальність, те, що ми звикли називати філософією, намагається представити себе саме кризь дизайн архітектурного середовища, в термінах архітектури, а не навпаки. Ці пошуки спільного онтологічного простору архітектури й філософії та особлива сконцентрованість на процесі «означування» (за Ю. Крістевею) відкривають можливості для випробування і переоцінки цінностей, переосмислення «соціокультурної інституції під назвою архітектура», питань щодо логіки побудови просторів, поняття структури, метафізики присутності (яка перетворюється у «присутність відсутності»), питань щодо історичності, влади, теорії медій та політики інтерпретації. У статті наголошено увагу на становленні та формотворчих пошуках чеського постмодернізму в дизайні архітектурного середовища.

Ключові слова: *постмодернізм, естетичні принципи, метафора, дизайн, архітектурне середовище, формоутворення.*

ВСТУП

У 1950-х роках чеська архітектура змушена була відмовитися від модерністичних напрямів, і підкоритися монументалістському історизму, відомому як соціалістичний реалізм. Основна частина архітектурних робіт перемістилася на будівництво житлових масивів, що супроводжувалося інтенсивною індустріалізацією та типізацією. Панелізація чехословацької будівельної галузі принесла трагічні наслідки.

Після комуністичного перевороту 1948 р. було скасовано інститут приватної власності, на цьому зникли й приватні архітектурні замовники. Архітекторам довелося закрити майстерні й вступити у великі державні проектні інститути. Протягом 1960-х років більшість чеських архітекторів почали вважати, що ефективні форми підуть на користь архітектурі.

Риторика чеської суворості 1950-х і 1960-х років обернулася проти незвичайності та екстравагантності Заходу. Постмодерністське ставлення дедалі більше ховалося за суворішою неофункціоналістською маскою. У

чеському середовищі постмодернізм ніколи не був «кристально чистим», як це було у західноєвропейських центрах. Однією з причин є безпосередня близькість до історичного середовища, тобто як і раніше домінують і визначальні. Постмодернізм давав можливість вільно апелювати до історичних традицій, але водночас й бути вільними від них. Не в останню чергу серйозною причиною стала віддаленість творчих центрів, де з конкретних умов формувалася нова думка. Проте чеське середовище не до кінця зрозуміло його справжні мотиви. Єдиним виходом була спроба поєднати зовнішні стимули з традиційним, більш консервативним мисленням у зовсім інших побутових умовах, у такій ситуації частина молодшого покоління архітекторів і дизайнерів сприйняли постмодернізм як готовий стиль.

Перший варіант особливо привабив молодше покоління своєю простотою і, здавалося б, легким наслідуванням. Іншим варіантом було використання функціональної моделі. Значним напрямом молоді архітектури була єдина школа, яка вийшла з традицій ХХ століття у вигляді технологічно обґрунтованої архітектури 1960-х років. Поволі архітектурні традиції починають насичуватися новими ідеями.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Проаналізувати формотворчі особливості чеського постмодернізму у дизайні архітектурного середовища.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ЇХ ОБГОВОРЕННЯ

Постмодернізм відкрив архітектурну пам'ять як можливе джерело натхнення. Колаж з історичних фрагментів у чеській архітектурі знаходять скоріше лише в нереалізованих проєктах, як доказ певної фази розвитку думки, що відбулася в мальованій чеській архітектурі. Більшість будівель зображують історію дуже вільно та ненав'язливо як засіб відродження архітектурної мови або як сходинку до власної уяви. Остаточна реалізація не має історичної моделі.

Постмодернізм дотримується тези про фундаментальну множинність і рівність різних рівнів смаку, він прагне відновити діалог з мистецьким минулим та естетикою різних культур.

Перша чеська будівля, на яку суттєво вплинув постмодернізм – це офісна будівля СКД у Празі, спроектована чеськими архітекторами Оленою та Яном Шрамковими 1900 р. Щодо площі бізнес-центр чутливо компонує передній фасад, який створює органічний перехідний зв'язок між двома будівлями, різними за розміром і стилем. Для привабливих краєвидів з верхньої частини площі він моделює м'яко заокруглений силует надбудови даху, який вигідно вписується в горизонт Старого міста в новому виразному творінні. Тут застосована класична триярусна конструкція. Перші два поверхи з розширеними вікнами послаблюють радикальний вигляд пластикових вікон, обіцяючи оживити міський простір. Концепція фасадів, створена на основі десятиків ескізів та досліджень, поступово прийшла до інноваційного рішення, яке несподівано протиставляє елементи модерну з традиційними мотивами. Сьогодні ця культова будівля вважається однією з перших постмодерністських

будівель в Чехії. Будівля СКД є унікальним досягненням чеської архітектури. Своєю морфологією та виразністю підсилює естетично відмінні риси постмодерністської архітектури, досягаючи виразності, гармонії з навколишнім середовищем та пластичності фасаду.

Театр «Гуска на струні» можна вважати найуспішнішим прикладом чеської архітектури постмодернізму, особливо тому, що він не лише приймає модні формальні проекти, але й розвиває концепцію будівлі, яка естетично ґрунтується на характері місця та установи, для якої будівля призначена. Театр будувався протягом 1985–1993-х років чеськими архітекторами Вацлавом Кралічком, Карелом Губачеком, та Іржем Гакулінім. Міцна структура навколишніх історичних будівель відображається у злитті форм. Традиційна форма даху та мотив вежі посилюють інтеграцію нової будівлі в оточення до околиці пам'ятки Петрова. Проте посилення на історію зіштовхуються з новими матеріалами та цілком сучасними формами в естетичних принципах постмодернізму «подвійного кодування». Така двозначність є перешкодою для будь-якої ностальгічної сентиментальності й надає будівлі виразу грайливості та тонкої іронії, близьких до естетики постмодернізму.

Важливим елементом цієї споруди є переплетення інтер'єру та екстер'єру (основна сцена спочатку мала відкриватися в сад). Різноманітність також переноситься на зовнішність. Палац у стилі бароко представлений суцільним ордером і виразним кольоровим поділом фасаду. Його фасад до площі вузький, лише з чотирма вікнами, тим більше він занурюється в глибину, де за ним йде нова стіна – маса нової частини, просто розділена кількома високими вікнами та горизонтальними лініями.

Театр немов хоче розширитися назовні, що виражається опукло-вигнутими стінами. В кінці кута стоїть струнка вежа з флюгером, з її вікна виходить ілюзорно намальований комік і вказує за кут на ангела на блакитному небі – характерний елемент архітектури поетичного постмодернізму.

Ще один приклад постмодерністської архітектури це Музичний павільйон побудований за проектом чеського архітектора Міхалем Бріксом в курортному місті Чехії Маріанські Лазні.

Головний вхід до музичного павільйону нагадує вхід до Пантеону. Ця будівля складається з трьох частин, всі з яких відкриті спереду. Простір оптично розділений стінами на частини, а з боків є дахи, нижчі за середнє півколо. Позаду продовжується напівкругла будівля, яку можна помітити лише збоку. Дах не спирається безпосередньо на стовпи, що ставить під сумнів їхню функцію з точки зору постмодерністської традиції. З'єднується з колонами металевими розтяжками. Присутня очевидна гра з історичними елементами й певна іронія до них, кожна колона побудована в різному архітектурному стилі. Видатний американський архітектурний критик, історик архітектури Чарльз Дженкс писав про цю будівлю: тільки конкретні деталі, такі як бетонні колони, тонші за стіни, роблять цю будівлю унікальною. А найголовнішим – є основна архітектурна оздоба, натхненна візерунками Артдеко [3].

ВИСНОВКИ

Постмодернізм ставив за мету зробити суспільство вільним від будь-яких ідеологій. Основними естетичними принципами постмодернізму були: іронія та гротеск, метафора, орнаменталізм, колажування, алюзіонізм, синкретизм, навмисне порушення пропорцій, контекстуалізм, використання класичних композиційних схем та натяків на історичні стилі. Дизайн архітектурного середовища чеського постмодернізму формувався інакше ніж це відбувалося в країнах Західної Європи, причиною цього було зацікавлення та звернення до традицій власної багатой історичної спадщини та певна віддаленість від західних творчих центрів в яких народжувалися нові погляди на культуру і мистецтво, тому чеські архітектори не вдавались до надто епатажних архітектурних експериментів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Centrum experimentálního divadla Husa na provázku ČKD. URL: <https://www.theatre-architecture.eu/cs/db/?theatreId=307>
2. Dinolová P. Estetické rysy a znaky postmoderní architektury v České republice. Bakalářská práce. Brno, 2007. 65 p.
3. Pavilony v Mariánských Lázních, v Praze a architekt Michal Brix. URL: <https://cosa.tv/pavilony-v-marianskych-laznich-v-praze-a-architekt-michal-brix/>

PROKOPCHUK I., KANTAROVSKIY Yu.

DESIGN OF THE ARCHITECTURAL ENVIRONMENT OF CZECH POSTMODERNISM: FORMATION AND FEATURES OF FORMATIVE SEARCHES

One of the features of the era of postmodernism, or, more precisely, of the general cultural situation of postmodernism, is a special interest in spatial metaphors. Despite the external paradox, what we are used to call philosophy, tries to present itself precisely through the design of the architectural environment, in terms of architecture, and not the other way around. These searches for a common ontological space of architecture and philosophy and a special concentration on the process of "signification" (according to Yu. Kristeva) open up opportunities for testing and re-evaluating values, rethinking the "socio-cultural institution called architecture", questions about the logic of building spaces, the concept of structure, the metaphysics of presence (which turns into the "presence of absence"), questions about historicity, power, media theory, and the politics of interpretation. The article focuses on the formation and formative searches of Czech postmodernism in the design of the architectural environment.

Key words: *postmodernism, aesthetic principles, metaphor, design, architectural environment, form formation.*